

TÁRSADALMI PROBLÉMÁK

1. SZÁM

(21)
325
KROPOTKIN PÉTER:

FORRADALMI KORMÁNYOK

BUDAPEST, 1919.

Ára 1 K 20 fillér.

TÁRSADALMI PROBLÉMÁK

KÖNYVSOROZAT.

SZERKESZTI: RUDAS ZOLTÁN.

KIADÓHIVATAL: VIII., BAROSS-U. 59., III. EM. 12.

Előszó.

A jelen művel meginduló könyvsorozat nem áll semmi-féle párt vagy csoport szolgálatában s nem akar sem valamely pártprogramm, sem valamely világnézet mellett propagandát kifejteni. Az agitáció és népszerűsítés nem e sorozat feladata.

A mi célunk: szerény keretek között is mindenki részére megvilágítani azokat a társadalmi problémákat, melyek aktualitását még nem látták meg, mindenki részére hozzáférhetővé tenni azokat a megoldásokat, azokat a megismeréseket, melyek — minden jelentőségük ellenére — a köztudatba nem juthattak. Fel akarjuk keresni a forrásokat, melyből a mai és holnap szellemi és társadalmi mozgalmak táplálkoznak, de nem fogunk elzárkózni oly egyéni véleményektől sem, melyeknek jelentőséget az író egyéni súlyán túl a szempontok újszerűsége ad.

A sorozat első könyve Kropotkin tanulmányát adja, mely bár évtizedek előtt íródott, aktuálisabb, frappánsabb és mélyebb minden ma írt társadalmi kritikánál. Ép ez okból, nehogy az aktuális vonatkozásai a legcsekélyebb mértékben is elhomályosuljanak, nehogy az olvasó tekintetét a multa irányítsák, mellőztünk minden magyarázó jegyzetet.

Budapest, 1919 január hó.

A szerkesztő.

I.

Hogy a fennálló kormányokat meg kell semmisíteni, mert a szabadság, testvériség és egyenlőség üres jelszavakból csak így válhatnak élő valósággá ; hogy a mai napig megkisérelt kormányformák ugyanannyi fajtájú elnyomás-formák voltak, melyeket a rendszer átcsoportosításával kell helyettesíteni : ebben mindenki megegyezik, bármily kevésbé forradalmi érzésű és gondolkodású legyen. És csakugyan, nem kell tulságos ujítónak lenni, hogy ehhez a végkövetkeztetéshez jussunk ; a mai kormányzók vétkei és a vétkek megszüntetésének lehetetlensége olyannyira frappánsak, hogy minden gondolkodva megfigyelőnek a szemébe ötlenek. És ami a kormány ledöntését illeti, köztudomású, hogy ez bizonyos időkben minden különösebb nehézség nélkül keresztül vihető. Vannak pillanatok, midőn a kormányok szinte maguktól, mintegy kártyavárak, a nép forradalmi leheletétől összedülnek. Ezt 1848-ban és 1870-ben ugyancsak megfigyelhettük és nemsokára ismét részünk lesz benne.

A kormányt megdönteni — a forradalmi polgárságnak ez minden. Nekünk ez csupán a szociális forradalom kezdete.

Ha az államgépezetet sarkaiból egyszer kiemeltük, ha a hivatalnoki hierarchia dezorganizálódott, úgy hogy nem tudja, milyen irányban haladjon, ha a katonák elvesztették felettesükbe vetett bizalmukat, egyszóval ha a tőkét védelmező hadsereg egyszer megzavarodik, úgy ott

állunk a gazdasági és politikai elnyomást szolgáló összes intézmények elpusztításának nagy munkájánál. Kivívták a korlátlan cselekvés lehetőségét, mit fognak tenni a forradalmárok?

Erre a kérdésre csupán az anarchisták felelnek ilyképen: Semmiféle kormányt, anarchiát! A többiek mind azt kiáltják: forradalmi kormányt! Es csak az általános választójog által az államnak vagy községnek adandó kormányzat *formájában* térnek el egymástól; részint ugyanis forradalmi diktaturát kívánnak.

«Forradalmi kormány!» Két szó, mely fölötte idegenül hangzik mindazoknak, kik tisztában akarnak lenni azzal, hogy mit jelentsen a *szociális forradalom* és mit jelent egy *kormány*. Két szó, mely ellentmond egymásnak, mely egymást kölcsönösen megsemmisíti.

Tényleg láttunk már despotikus kormányokat — hisz *minden* kormány lényege a reakció és a forradalom-ellenesség és hogy szükség esetén a despotizmushoz folyamodjék; ám sohse láttunk még forradalmi kormányt, aminek komoly oka van: a forradalom, mely jelenti a rendetlenséget, a fölforgatást, évszázados intézmények néhány nap alatt való szétrombolását, fennálló tulajdonviszonyok erőszakos megsemmisítését, a kasztok megszüntetését, az uralkodó erkölcsi eszmék, vagy helyesebben az azok helyét elfoglaló uralkodó képmutatás rohamos megváltozását, mely jelenti végül az egyéni szabadságot, a spontán akciót, stb. a forradalom az ő ellentéte, a tagadása a kormányzatnak, mely azonos a fennálló «rend»-del, a konzervatizmussal, a meglevő intézmények megőrzésével, az egyéni iniciativa és akció tagadásával. Es ennek dacára is folytonosan erről a «fehér hollóról» beszélnek, mintha egy forradalmi kormány a világ legegyszerűbb dolga volna, ép oly közönséges és ép oly közismert, mint a királyság, a császárság, vagy a pápaság!

Hogy a burzsoá-forradalmárok ezt az eszmét prédikálják, könnyen érthető, hisz tudjuk, mit értenek ők forradalom alatt: a burzsoá-köztársaság túltengését, az összes, ma még bonapartisták és royalisták által betöltött állásoknak az úgynevezett köztársaságiak által való birtokbavételét, legfeljebb az államnak az egyházzal kötött házassága megszüntetését, hogy a házasság helyébe az ágyasság lépjen, az egyházi vagyonnak az állam, de különösen a jövődő vagyonkezelő javára való elkobzását, talán még a referendumot is, vagy néhány ehhez hasonló limlomot. De hogy forradalmi szocialisták is felcsapnak ennek az eszmének apostolaivá, azt nem lehet másképp megmagyarázni, mint kétféle feltételezéssel: azok, kik ezt az eszmét elfogadják, vagy annyira el vannak még telve burzsoá-előítéletekkel, melyeket az irodalomból, de különösen a burzsoá által a burzsoá részére írott történelemből öntudatlanul szívták magukba és még annyira uralkodik rajtuk a szervilizmus szelleme, melyet az évszázados szolgaság teremtet meg, hogy még csak képzeletben sem tudnak *szabadok* lenni, vagy pedig *nem akarják* ezt a forradalmát, melynek nevét ajkukon hordják. Meg fognak elégedni a fennálló rendszer egyszerű átmázolásával, azzal a feltétellel, hogy hatalomhoz juttatják őket, miközben azzal vigasztalják magukat, hogy majd később meglátjuk, mit lehet tenni a «csorda» — a nép megnyugtatóására. Csak azért ellenségei a jelenleg kormányzóknak, mert a helyükbe kívánnak ülni. Ezekkel az emberekkel nem vitázunk és ezentul csak azokhoz szólunk, kik becsületesen tévednek.

A kétféle «forradalmi kormányforma» közül az elsővel, a választott kormánnyal kezdjük vizsgálódásunkat.

A királyi és ehhez hasonló hatalom meg van döntve, a tőke védelmi hadserege zavarban van, mindenütt erjed, a közügyekről vitatkoznak és

kivánják az előrehaladást. Az új eszmék győztek, elismerik a mélyreható változtatások szükségességét, cselekedni kell, minden érzékenység nélkül meg kell kezdeni a rombolás munkáját, hogy végre megtisztítsuk a színteret az új élet számára. Ámde mily tevékenységet ajánlanak nekünk? Azt mondják, hívjuk fel a népet, válasszon azonnal új kormányt, hogy reábizzuk azt a munkát, melyet valamennyiünknek, mindenkinek közülünk saját iniciatívájából kellene elvégeznie!

Ez volt az, mit Páris 1871 március 18-ika után tett. «Mindenkor vissza fogok emlékezni», mondotta egy barátunk, «a felszabadítás szép perceire.» A Quartier Lateinben levő magas kamrából lejöttem, hogy szabad levegőt szívjak abban a hatalmas klubban, mely az egész városon végighúzó Boulevardot betöltötte. Mindenki a közügyekről beszélt; minden személyes ügyet elfeledtek: nem volt szó többé vételről és eladásról, — mindenki kész volt testtel lélekkel a jövő felé törni. Még burzsoák is, kiket az általános lelkesedés magával ragadott, elégedetten látták az új világ megszületését. Ha a szociális forradalmat kell megcsinálni, — helyes, úgy csináljuk meg együtt, mi kész vagyunk rá? A forradalmi elemek megvoltak, most csak arról volt szó, hogy ezeket tevékenységre bírjuk. És midőn este szobámba tértem, így szóltam magamban: «O, mégis csak mily szép az emberiség! Sohasem ismertük, egyre megrágalmaztuk!» Aztán elkövetkeztek a választások, kinevezték a kommün tagjait és — az önfeláldozás készsége, a cselekedni kívánás lassanként kihúnyt. Ismét visszatért mindenki megszokott foglalatosságához, miközben így szólt magához: «Most hát van egy kitűnő kormányunk, hagyjuk dolgozni»... Tudjuk, hogy mi következett erre.

Ahelyett, hogy maga cselekedett volna, ahelyett, hogy előre haladt volna, ahelyett, hogy bátran a dolgok új rendje felé tört volna, a nép megbízott kormányában és reábizta az iniciativa

megragadását. Ez volt a választások első elháríthatatlan következménye. Mit fognak tenni a kormányzók, kik az összesség bizalmát bírják?

Soha nem folytak le választások szabadabban, mint 1871 márciusában. Ezt maga a reakciós ellenfél is elismerte. A választók nagy tömege soha nem volt úgy áthatva a kívánságtól, mint akkor, hogy a legjobb férfiakat, a jövő, a forradalom embereit ültesse az evezőkhöz. És meg is tette. Túlnyomó többséggel választották meg az összes ismert forradalmárokat. Jakobinusok, blanquisták, internacionálisták, e három forradalmi frakció volt a kommun-tanácsban képviselve. Jobb kormányt nem is lehetett volna választani.

Az eredmény ismeretes. Bezárva a városházába, azzal a misszióval, hogy az előző kormány fennmaradt szabályai szerint cselekedjenek, ezek a tüzes forradalmárok és újítok tehetetlenségre és terméketlenségre elítéltnak érezték magukat. Minden jóakaratur és készségük dacára még arra sem voltak képesek, hogy Páris védelmét organizálják. Igaz, hogy ma egyes személyekre hárítják ennek a felelősségét, ám a verevésnek nem egyesek voltak az okozói, hanem az alkalmazott rendszer.

Az általános, egyenlő és közvetlen választójog, ha szabadon gyakorolhatják, kedvező esetben tényleg teremthet oly gyülekezetet, mely adott időpontban kifejezi a tömeg átlagos gondolkodását, amelynek a forradalmak kezdetén szabályszerint csupán vad, határozatlan eszméi vannak a megalkotandó mőről. Ah, ha valamely nemzet többsége, egy kommun már a mozgalom megindítása előtt tisztában lenne azzal, hogy mint kell a kormány megdöntése után cselekedni! Ha a szoba-utopisták ezen álma beteljesülhetne, sohasem lennének véres forradalmak; a nemzet többsége egyszerűen kihívánítaná akarátát és a kisebbség önként alávetné magát ennek az akaratnak. De a dolgok nem ilykép alakulnak ki.

A forradalom rendszerint előbb tör ki, semmint egy általános megállapodás létrejöhetne és azok, kik tisztán látják a tennivalókat, ezekben a pillanatokban elenyésző kisebbségben vannak. A nagy tömegeknek a célról, melyet meg akarnak valósítani, csak zavaros gondolataik vannak; anélkül, hogy valóban tudnák, mily úton érhetnek el a célhoz és anélkül, hogy túlságosan biznának a megkezdett útban. A gyakorlati megoldást csakis akkor lehet megtalálni és precizirozni, ha az átalakulás már meg is kezdődött; magának a forradalomnak, a cselekvő népnek szülöttje lesz, vagy egyáltalán nem is lesz, minthogy az egyes egyén agya teljesen képtelen megtalálni a megoldást, mely csupán a gyakorlati népeletből sarjadhat ki.

Ez az a helyzet, mely egy választott testületben tükröződik, még akkor is, ha nem is lenne azokkal a bűnökkel terhes, melyek minden kormányhoz hozzátapadnak. Azt a néhány férfit, kik koruk forradalmi eszméit reprezentálják, a mult forradalmi eszméinek képviselői vagy a dolgok fennálló rendje el nyomják. Ezek a férfiak, kiknek ép a forradalom napjaiban kellene a nép között lenniök, hogy eszméiket a tömegekbe oltsák és azt cselekvésre készítsék, hogy szétrombolják a régi intézményeket: bezárkoznak egy terembe, végtelen vitákba bocsátkoznak, hogy a mérsékeltektől engedményeket csikarjanak ki, hogy az ellenséget meggyőzzék, midőn csak egyetlen eszköz van, mellyel őket az új eszmékhez közel lehet hozni és az: ezeket az eszméket megvalósítani. A kormányzást átveszi egy parlament, mely a burzsoá parlamentek minden bűnét magán viseli. Távol attól, hogy forradalmi kormány lehessen, a forradalom *akadályozója* lesz és a nép, ha tovább akar haladni, kénytelen félretolni az akadályt és megbuktatni azokat, kiket tegnap még választottjaiként ünnepelt. Ámde ez már nem lesz oly könnyű. Az új kormány, mely sietett új közigazgatási gépezetet alkotni, hogy uralmát

megszilárdítsa és engedelmességet teremtsen, egyáltalán nem lesz hajlandó helyét csak úgy egyszerűen elhagyni. Féltékenyen ragaszkodván a hatalomhoz, görcsösen fog belekapaszkodni a régi intézményekbe, amelyeket még nem volt idő elpusztítani. El van határozva, hogy erőszakot szeg az erőszaknak, és így megbuktatására csak egyetlen eszköz marad: fegyvert ragadni és újból megkezdeni a forradalmat s mindezt azért, hogy megbuktassák azokat, akikre még tegnap minden hitüket építették.

Ime itt van a meghasonlott forradalom! Miután a drága időt elpazarolták, most még erejét is veszti a belső egyenetlenség által, mely az új kormány hivei és azok között támadt, kik belátták megbuktatásának szükségességét. Es mindez csupán azért, mert nem látták be, hogy az új élet új formákat kíván, hogy a forradalmak nem a régi formák megőrzésével fejeződnek be; mert nem tudták felfogni, hogy forradalom és kormányzat *összeegyeztethetetlen*; mert nem voltak képesek felismerni, hogy az egyik — bármily alakban is lépjen fel, — a másik negációja és hogy *az anarchián kívül nincsen forradalom*.

Ugyanez érvényes a másik kormányformára is, mit nekünk ajánlanak: a forradalmi diktatúrára.

II.

Oly szembetűnők a veszedelmek, melyeknek a forradalom ki van téve, ha választott kormány uralkodik felette, hogy egy egész forradalmi iskola tagadja meg ezzel az iránnyal a közösséget, felismerték, hogy lehetetlen a fellázadó népnek választások útján oly kormányt adni, mely ne a multat reprezentálná és ne húzná le ólom-súllyal a népet, különösen mikor arról a nagyszerű gazdasági, politikai és erkölcsi újjászülétsről van szó, melyet mi szociális forradalom

alatt értünk. Így hát mellőzik a törvényes kormányzat gondolatát, legalább is arra az időre, midőn a törvényesség ellen lázadásban áll a nép és «forradalmi diktaturát» kívánnak.

«A párt», mondják ők, «mely a kormányt meg fogja buktatni, a hatalom jogán elfoglalja annak helyét. Hatalmat igyekszik szerezni és forradalmi módon jár el. A forradalom vívmányainak biztosítása érdekében a szükséges rendszabályokat életbelépteti, a régi intézményeket elpusztítja és a birtokbavett föld védelmét organizálja. Azoknak, kik nem akarják tekintélyét elismerni — guillotine; azoknak, — nép vagy burzsoa — kik a forradalom lefolyásának biztosítására tett intézkedéseket nem respektálják, — ugyancsak guillotine!» Így okoskodnak a mellényzseb-Robespierrek, — azok, kik a mult század hőskölteményéből nem emlékeznek másra, mint a leáldozás korszakára, azok, kik nem tanultak meg mindebből mást, mint a köztársaság ügyvédeknek szónoklatait.

Mielőttünk, anarchisták előtt a párt vagy egyén diktatúrájának kérdése — mi alapján véve egyet jelent — világos. Mi tudjuk, hogy a szociális forradalmat nem lehet valamely egyén vagy csoport eszméi szerint vezetni. Mi tudjuk, hogy forradalom és kormány összeegyeztethetetlen; meg kell semmisíteniök egymást. Nem fontos a név, melyet a kormánynak adunk: akár diktatura, akár királyság vagy parlament. Mi tudjuk, hogy az, ami pártunkban erőt és igazságot jelent, ebbe az alapelvbe foglalható össze: semmi sem jó és maradandó, mi nem a nép szabad iniciatívájából származik, mely minden kormányzó hatalmat el akar pusztítani. Ezért nyolc nap alatt a *legjobbaink* is érettek lennének a *gyilokra*, ha eszméik a népet előbb át nem hatották és ha ők mégis urai lesznek annak a hatalmas gépezetnek, — a kormányzatnak — mely lehetővé teszi, hogy kedvük és fantáziájuk szerint cselekedjenek.

Tudjuk, hová vezet szükségszerűen a legjobb diktatura is: a forradalom megöléséhez! És azt is tudjuk, hogy a diktatura eszméje csak annak az esztelen kormány-fetisizmusnak terméke, amely, párosulva a vallásos fetisizmussal, a rabszolgaságot állandósította.

Ámde mi most nem az anarchistákhoz szólunk, hanem azokhoz a kormány-forradalmárokhöz, akik, nevelésük előítéleteitől befolyásolva, jóakarattal téves úton járnak és ép oly jóakarattal hajlandók erről beszélgetni. Ezért az ő álláspontjukról szólunk hozzájuk.

De előbb még egy általános megjegyzés. — Azok, kik a diktaturát prédikálják, rendszerint nem veszik észre, hogy ezen előítélet erősítésével csupán azok részére készítik elő a talajt, kik később megfojtják őket. Robespierrenak van egy igen találó mondása, melyet érdemes lenne tisztelőinek megjegyezni. Elvben nem vetette el a diktaturát, hanem . . . «Vigyázz», mondta hirtelen Mandarnak, mikor ez a diktaturáról beszélt, *«Brissot diktátor lett!»*

Igenis, Brissot, az aljas girondista, a nép egyenlőségi törekvéseinek tajtékzó ellensége, öröngő védelmezője a magántulajdonnak, melyet annak idején lopásnak nyilvánított; Brissot, ki a legnagyobb lelki nyugalommal vetette volna börtönbe Hébert-t, Marat-t és valamennyi mérsékelt jakobinust!

Ám ez a mondás 1792-ből származik. Ebben az időben Franciaország három éve élt forradalomban. Tényleg már nem létezett a királyság; már csak az volt hátra, hogy a kegyelemdőfést megkapja. A feudális uralom is meg volt már döntve. És ebben az időben, midőn a forradalom szabadon fejlődött, az ellenforradalmár Brissotnak mégis meg volt minden lehetősége arra, hogy diktátorrá válasszák! És mi történt előbb, 1789-ben? Mirabeau-t kormányelnöknek kívánták tekinteni! Az az ember, aki üzletet kötött a ki-

rállyal, hogy eloquenciáját, szónoki képességét elkótyavetyélje — hatalomhoz jutott volna, ha a fegyvereire támaszkodó lázadó nép szuverenitását kifejezésre nem juttatja és a «jaquerie» *fait accompli*jával nem teszi az összes, Párisban vagy a departementekben székelő kormányokat illuzóriussá.

Am a kormánykedvelő előítéletek a diktatura védelmezőit oly vaksággal verik meg, hogy egy új Brissot vagy Napoleon diktaturáját készítik elő, semhogy lemondjanak eszméjükről: uralkodót helyezni az emberek fölé, kik ép láncukat készülnek szétszakítani.

A restauráció és Louis Philipp korának titkos társaságai sokban hozzájárultak a diktatura téveszméjének fenntartásához. A köztársasági polgárság, a munkásság támogatásával, akkoriban az összeesküvések hosszú sorát készítette elő, hogy a királyságot megdöntse és proklamálja a köztársaságot, anélkül, hogy számot adott volna magának, micsoda mélyreható átalakításon kell Franciaországnak keresztül menni, már ahhoz is, hogy csupán egy köztársasági burzsoáuralom létrejöhessen. Azt képzelte, hogy messzire terjedő összeesküvés segítségével lehetséges lesz egy napon a királyságot megdönteni, a hatalmat magához ragadni és kikiáltani a köztársaságot. Közel harminc éven át működtek a titkos társaságok, határtalan önfeláldozásról, hősie kitartásról és bátorságról téve tanuságot. És ha az 1848. februári forradalomnak természetes következménye a köztársaság volt, úgy ez a titkos társaságoknak és a tett propagandájának köszönhető, mit azok harminc éven keresztül gyakoroltak. Hősie erőfeszítésük nélkül még ma sem lenne köztársaság.

A burzsoázia célja tehát az volt, hogy a kormányzó hatalmat magának szerezze meg és köztársasági diktaturát teremtsen. Am — magától értetődőleg — ez sohasem sikerült. Mint mindenkor, ekkor sem az összeesküvések döntötték meg a király-

ságot, hanem a tények elháríthatatlan ereje. Az összeesküvők előkészítették az összeomlást, mindenfelé elterjesztették a köztársasági eszméket, mártirjaik a nép ideáljaivá váltak, ám az utolsó lökés, melynek következtében a burzsoá- király végérvényesen megbukott, sokkal hatalmasabb volt, mint aminőre titkos társaságok képesek: közvetlenül a néptömegekből jött.

A következményeket ismerjük. Azt a pártot, mely az összeomlást előkészítette, viasszaszoritották a városháza lépcsőiről. Mások, kik óvatosak voltak és nem tették ki magukat az összeesküvés veszélyének, ám közismertek és mérsékeltek voltak, felhasználták a kedvező pillanatot, hogy a kormányhatalmat megszerezzék és helyet foglaltak ott, hova az összeesküvők ágyúdörgés közepette gondoltak eljuthatni. Írók, ügyvédek és szónokok, kik híresek akartak lenni, magukhoz ragadták a kormányt, mialatt az igazi republikánusok fegyvert kovácsoltak vagy gályán sinylődtek. Az előbbieket, minthogy már ismertek voltak, az ostoba tömeg segítette előre, míg az utóbbiak maguktól furakodtak elő, de elismerték őket, mert a nevök nem jelentett többet, mint mindenki szájaizének megfelelő programot.

Ne mondja senki az aktív pártról, hogy a praktikus szellem hiányában dolgoztak mások eredményesebben... Nem és százszor nem! Olyan törvény ez, mint a csillagok mozgása, hogy az aktív párt kívül marad, mialatt az intrikusok és fecsegők hatalomhoz jutnak. A nagy tömeg előtt, mely az utolsó lökést adja, ezek az ismertebbek. Ezek kapják a legtöbb szavazatot, mert szavazócédulával vagy anélkül, felkiáltással vagy választási urna útján, alapjában véve a választásnak egy hallgatólag elismert módja az, mely ilyen pillanatokban közfelkiáltással történik.

Újjongva üdvözli őket mindenki, de leginkább a forradalom ellenségei, kik szívesen látják, ha jelentéktelenek törtetnek előre és így újjongva

ismerik el vezetőknél azokat, kik a mozgalom legkonokabb ellenségei vagy legalább is közönyösek.

Blanqui, ki leginkább személyesítette meg ezt az összeesküvési rendszert, a férfi, ki odaadását egy emberöltőnyi fogsággal fizette meg, utolsó napjaiban kinyilatkoztatta végül azokat a szavakat, melyek egy teljes programot tartalmaznak: *Sem isten, sem úr!*

III.

Az az elképzelés, hogy a kormányt valamely titkos társaság megdöntheti és a helyét elfoglalhatja, oly tévedés, melytől a burzsoá forradalmi organizációi 1820 óta sohasem voltak mentesek. De másféle esetek is vannak nagyszámmal, melyek ezt a tévedést nyilvánvalóvá teszik.

Mily önfeláldozásról, mily önmegettagadásról, mily kitartásról tettek tanuságot a fiatal Olaszország titkos társaságai, ám a fáradhatlan tevékenység, az olasz ifjúság minden áldozata, melyek még az oroszokét is túlszárnyalják, az osztrák erődítmények kazamataiban a hóhér bárdja és golyója által felhalmozódott holttestek — mindez csupán a burzsoázia ravaszainak és királyságnak szolgált javára.

Ugyanez a helyzet Oroszországban. Ritkán akadunk a történelemben titkos organizációra, mely oly kevés eszközzel ért volna el ragyogó eredményeket, miként az orosz ifjúság, mely oly sok energiával rendelkezett volna és oly hatalmas tetteket mutathatna fel, mint a végrehajtó bizottság (executiv comité). A látszólag megingathatlan kolosszust — a cárizmust — megrendítették és tehetetlenné tették a jövőre nézve az autokrata kormányzatot. És mégis igen naivak azok, kik azt képzelik, hogy az executiv-comité azon a napon, melyen Sándor cár koronája a földre hull, magához ragadhatja a kormányhatalmat.

Mások, az előrelátók, kik azon fáradsz, hogy

nevöket ismertté tegyék, mialatt a forradalmárok bányákban görnyednek vagy Szibériában mennek tönkre; mások, a cselszövők, a szószátyárok, ügyvédek, írók, kik időnkint száraz könnyeket hullatnak a hősök sírjára és a nép barátjaként szerepelnek, ezek azok az emberek, kik elfoglalják a kormány elárvult helyét és az «ismeretlen»-nek, ki a forradalmat előkészítette, odakiáltják, hogy: *vissza!*

Ez elkerülhetetlen, végzetszerű és másképp nem is lehet, mert a kormányszatnak a kegyelemdőfést nem titkos társaságok, de nem is forradalmi szervezetek adják meg. Az ő történelmi hivatásuk az, hogy a lelkeket előkészítsék a forradalomra. És ha ez megtörtént és a külső körülmények segítségével jönnek, úgy jön a végső roham, mely azonban nem a kezdeményezést magához ragadó csoportból, hanem a szervezeti kereteken kívül álló tömegekből indul ki.

1870 augusztus 31-én Blanqui kiáltványára Páris néma maradt. Négy nappal később proklamálta a kormány összeomlását. Amde ekkor már nem a blanquisták voltak a mozgalom kezdeményezői, hanem a nép volt az, a milliók, kik elűzték az uralkodót és újjongva fogadták a komédiást, kinek neve már két éve fülükben csengett.

Ha a forradalom megérett a kitöréséhez, ha a mozgalom már «benn van a levegőben» és ha már biztos a siker, úgy ezren és ezren csatlakoznak a mozgalomhoz olyan emberek, kikre a titkos organizációk közvetlen hatást sohasem gyakoroltak. Jönnek mint a csataterek keselyüi, hogy az áldozat kifosztásában osztozkodjanak és megadják a végső döfést. A tömegek nem a komoly és engesztelhetetlen összeesküvők sorából választják ki vezéreiket, hanem a kötél-táncos és hintás-legények közül — oly annyira át vannak hatva a vezető-férfi szükségességétől.

Az összeesküvők, kik ragaszkodnak a diktatura rögeszméjéhez, így öntudatlanul is saját ellenségeik hatalomra juttatása érdekében dolgoznak.

Ám ha az itt kifejtettek igazak a forradalmat, vagy helyesebben a politikai felkelést illetőleg, úgy még sokkal inkább igaz azon forradalomra vonatkozólag, melyet mi akarunk: a szociális forradalmat illetőleg. Ha megengedik, hogy egy erős, engedelmességet teremtő hatalom berendezkedjék, úgy ezzel a forradalmat az első lépései után feltartóztatták. Ez a kormány semmi hasznosat nem tehet, de végtelen kárt okozhat.

De hát miről is van szó, mit értünk mi «forradalom» alatt? — Nem a kormányzók egyszerű felcserélését, hanem azt, midőn a nép birtokába veszi a társadalmi javakat; midőn megsemmisítenek minden kormányhatalmat, melyek mindenkor gátjai voltak az emberi fejlődésnek. Ám ez a végtelen jelentőségű forradalom megtörténhetik valamely kormány rendeletei által?

Tanui voltunk a múlt században annak, hogy Kosciusko, a forradalmi lengyel diktátor rendeletileg megszüntette a jobbágyságot — és a jobbágyság még további nyolcvan évig fenállott. Tanui voltunk annak, hogy a konvent, a mindenható, borzalmas konvent a feudális uraktól elvett földet és telket rendeletileg felosztotta lélekszám szerint és mint sok más, ez a rendelet is holt betű maradt, mert végrehajtásához egy újabb, földmunkás-forradalom kellett volna, a forradalmak pedig nem rendeleti úton történnek.

Hogy a nép a társadalmi javak birtokbavételével fait accomplit teremtsen, szabadnak kell éreznie a kezeit, szolgaságát, melyet túlságosan megszokott, meg kell szüntetni, saját feje szerint kell cselekedni, és előre kell haladnia, anélkül, hogy bárki parancsaival is törődne. Ám épen ez az, mit a diktatura megakadályoz, legyen bár az a világ legjobb szándékú diktaturája, ugyanakkor pedig képtelen a forradalmat csak egy lépéssel is előre vinni.

De ha a forradalmi kormány, legyen bár a legideálisabb — sem új erőt, sem bármiféle előnyt

nem képes nyújtani a rombolás munkájához, melyet el kell végeznünk, úgy bizonyára még kevesebbet várhatunk tőle az újjáépítésnél, mely a rombolást követni fogja.

A gazdasági átalakulás, — a szociális forradalom következménye — nagyszerű és alapos lesz, a jelenlegi tulajdont és kereskedelmi viszonyokat olyannyira át fogja alakítani, hogy egy vagy néhány egyén képtelen azokat a társadalmi formákat kidolgozni, melyek a jövő társadalmából fognak kialakulni. Ennek a kidolgozása csupán a tömegek együttes (kollektív) szellemi munkájából bontakozhatik ki. Hogy a nagyszámú, különböző kívánalmat és szükségletet, melyek a magántulajdon megszüntetése után keletkeznek, kielégíthessék az ország összes szellemi erőinek egyesülnie kell. Minden kívülálló tekintély csak akadályozná az organikus munkát, melyet végre kell hajtani és egyidejűleg a gyűlölet és egyenetlenség forrásává válna.

Itt a legfőbb ideje annak, hogy ezt az illúziót, melyet ép oly gyakran megcáfoltak, mint drágán megfizettek: a forradalmi kormány eszméjét — végleg elvessük. Itt az ideje, hogy egyszer és mindenkorra megjegyezzük magunknak azt a politikai axiómát, hogy semmilyen kormány sem lehet forradalmi.

A konventet említik nekünk, de nem szabad elfelednünk, hogy az a néhány forradalmi rendszabály, melyhez a konvent folyamodott, nem volt egyéb, mint szankcionálása oly befejezett tényeknek, melyeket a nép a kormányra való tekintet nélkül teremtetett meg. Mint Victor Hugo mondotta: Danton félretolta Robespierret, Marat őrizte és félretolta Dantont és végül Marat-t Cimourdain — az «örjögő» klubbok és lázadók megszemélyesítője — buktatta meg. Mint minden kormány, mely megelőzte és követte, a konvent sem volt egyéb, mint a nép lábaira láncolt golyóbis.

A tények, melyekre a történelem tanít ben-

nünket, e tekintetben oly határozottak; oly nyilvánvaló, hogy forradalmi kormány nem létezik és minden, ami ezt nevet viseli, kártékony — hogy nehéz megérteni azt a makacsságot, mellyel egy magát szociálistának nevező irányzat a kormányzat ideájához ragaszkodik. És mégis igen egyszerű a magyarázata. Ugyanis ha szociálistának nevezik is magukat, úgy ezen irányzat követői mégis egész másképp gondolkoznak a forradalomról, melyet megteremteni a mi feladatunk. Nekik, miként a radikális polgárságnak, a szociális forradalom a jövő problémája, amelyre ma még gondolni sem lehet. Amiről lelkük mélyén álmodoznak, de mit kimondani nem mernek, az valami egészen más: uralomra juttatni egy olyan kormányt minő Svájcban vagy az Egyesült-Államokban kormányoz, kísérletképen néhány üzem államosítása, mit ők ravaszul, «a köz szolgálatának» neveznek. Van benne valami, úgy Bismarck, mint az Egyesült-Államok elnökévé választott szabó ideáljából. Ez egy előre elkészített kompromisszum a szociálisták nagy tömegeinek törekvése és a burzsoá hajlandósága között. Szeretnék ugyan a teljes kisajátítást, de nincs meg a megvalósításhoz szükséges bátorságuk, ezért azt elhalasztják a következő évszázadra és az ütközet előtt az ellenséggel alkuba bocsájtkoznak.

Mi, kik belátjuk, hogy közeledik a pillanat, mely megadja a halálos döfést, midőn a nép ráteszi kezét a szociális javakra, és a kizsákmányolók osztályát ártalmatlanná teszi; mi nem habozhatunk, mi testtel és lélekkel belevetjük magunkat a szociális forradalomba, és minthogy egy kormány, bármily ruhát öltön is magára, csupán utunkban álló akadály, — tehetetlenné fogjuk tenni és azokat a becsvágyó egyéneket, kik fölénk akarnak emelkedni, hogy sorsunkat irányítsák, el fogjuk seperni.

Elég volt a kormányokból! Helyet a népnek, az anarchiának!

**KROPOTKIN PÉTER műveiből magyar nyel-
ven megjelentek:**

Egy forradalmár emlékiratai. Világkönyvtár. 2 kötet.

Kölcsönös segítség a természetben. Athenaeum kiadás.

Az ifjakhöz. Galilei kör kiadása. (Harmadik kiadás sajtó alatt.)

A Társadalmi Problémák

következő száma:

F. M. DOSTOJEVSZKY:

A ZSIDÓ KÉRDÉS

További füzetek szerzői:

Bakunin, Bernstein, Chesterton, Engels, Enrico Ferri,
Gorkij, Greulich, Issajeff, Jaurés, Liebknecht, Labriola,
Marx, Elisé Reclus, Stirner, Tolstoj, Wells stb.

**Minden, e vállalatot illető közlést vagy küldeményt
szerkesztőnk: Rudas Zoltán, VIII., Baross-u. 59. sz.
cimére kérünk küldeni.**

Pallas részvénytársaság nyomdája Budapesten.